

ДОПРИНОС РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ БЕЗБЕДНОСТИ НА РЕГИОНАЛНОМ И ГЛОБАЛНОМ НИВОУ И ПОГЛЕДИ ЗВАНИЧНИКА АДМИНИСТРАЦИЈЕ САД

Марко Зеленовић, Ранко Мачкић* и Хајрадин Радочић
Универзитет одбране у Београду, Војна академија,
Школа националне одбране

У новијој историји развоја државе Србије различити изазовни и тешки периоди као што су два светска и грађански рат 90-тих година, оставили су неизбрисиве трагове и наслеђа с којима ће њени грађани на крају морати да се изборе и да крену напред. Од 2006. године Република Србија као самостална држава настоји да буде одговоран чинилац безбедности на регионалном и глобалном нивоу. Агресија 19 чланица НАТО-а 1999. године на СР Југославију, као и неке сличне интервенције великих сила на територији других држава (Авганистана, Ирака, Либије и Сирије) у блиској прошлости с почетка 21. века, само су отвориле нове безбедносне проблеме, посебно глобални тероризам. Очигледно је да ће њихово решавање трајати у дужем временском периоду и то је једна од чињеница за коју морамо бити припремљени и када је у питању простор наше АП Косова и Метохије. Изјава амбасадора САД, господина Мајкла Кирбија, у новембру 2015. године приликом обраћања полазницима ГШУ и КШУ у ШНО: *да се САД неће извињавати за бомбардовање током 1999. године* – војне интервенције (агресије) под ироничним називом „МИЛОСРДНИ АНЂЕО“ говори да се политика САД у основи и даље заснива на примени силе и моћи у међународним односима, посебно у односу велике државе према малој. Убрзо после тог обраћања, у августу 2016. године, изрази жалости породицама погинулих током војне интервенције, лично од потпредседника Џозефа Бајдена током посете Србији указују на лагану промену курса, бар када је у питању наша земља. САД су свесне чињенице да је краткотрајан период униполарног поретка током последње деценије 20. века прошлост. „Нови светски поредак“ оставио је за собом већи број отворених безбедносних проблема са којима ће се међународна заједница бавити у наредном периоду. Историјски гледано, Србија је у врло кратком периоду од 90-тих година прошлог века прешла из улоге „увозника“ безбедности у улогу одговорног члана међународне заједнице и „извозника“ безбедности. Мере и активности које предузима државно и војно руководство Републике Србије, доприносе унапређењу безбедности у региону

* ranko.mackic@va.mod.gov.rs

Балкана и на глобалном нивоу кроз ангажовање у мултинационалним операцијама под окриљем УН и ЕУ, тежишно у региону Блиског Истока, Медитерана и на Афричком континенту, допринеле су промени перцепције великих сила према њој и њеној улози као одговорног чиниоца међународне заједнице. Став амбасадора САД током обраћања у ШНО – *да српски војници и полицајци то раде достојанствено и часно, а да САД и друге земље партнери с поносом служе у мултинационалним операцијама раме уз раме са њима*, иде у прилог напред изнетој процени.

Кључне речи: *грађански рат, сукоб ниског интензитета, сила и моћ у међународним односима, униполарни поредак, нови светски поредак, мултиполарни свет и мултинационалне операције*

Увод

Период с краја 80-тих година и последња деценија 20. века је период који су карактерисали веома значајни догађаји на међународној политичкој сцени на тлу Европе, посебно Балкана, као и Блиског Истока (укључујући и Авганистан). Дебакл војног ангажовања Совјетског Савеза (СССР) у Авганистану;¹ рушење берлинског зида² и уједињење Западне и Источне Немачке;³ окупација Кувајта од стране Ирака;⁴ Заливски рат САД и коалиционих партнера против Ирака⁵ и као последица тога, распламсавање исламског екстремизма на Блиском Истоку и шире; распад Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, грађански рат⁶ и стварање кризног подручја на простору југоисточног Балкана; распад Варшавског уговора;⁷ дезинтеграција Совјетског Савеза;⁸ прерастање дотадашње Европске заједнице (некадашње Европске економске заједнице) у Европску унију,⁹ односно јачање јединства земаља Западне Европе; јачање и ширење НАТО-а према истоку и покушај успостављања „новог светског поретка“ од стране САД које су сматрале да су остале једина и најмоћнија светска економска и војна сила, су догађаји који су обележили посматрану етапу у развоју људске цивилизације и остаће крупним словима забележени у светској историји. Наведени догађаји су имали и имаће дугорочно снажан утицај на даља геополитичка кретања на поменутиим просторима, али и на глобалном нивоу.

Овом приликом посебно истичемо период униполарног света, односно краткотрајно раздобље „новог светског поретка“ који карактерише доминација једне светске силе –

¹ Неуспех војне интервенције СССР у Авганистану од 24. децембра 1979. до 15. фебруара 1989. године.

² Од 9. новембра 1989. године берлински зид престао да има своју дотадашњу функцију.

³ 3. октобра 1990. године завршен процес уједињења Западне и Источне Немачке.

⁴ 2. августа 1990. године отпочела инвазија Ирака на Кувајт (подстакнута процесом уједињења две Немачке, а којом је Ирак је хтео да врати део територије који је некад припадао Отоманском Ираку).

⁵ 17. јануара 1991. године отпочела је операција „Пустињска олуја“, а 27. фебруара 1991. године ослобођењем Кувајта завршен је Заливски рат.

⁶ 25. јуна 1991. године проглашењем независности Словеније и Хрватске отпочео распад СФРЈ, а два дана касније и грађански рат.

⁷ У јулу 1991. године престаје да постоји Варшавски уговор основан 14. маја 1955. године.

⁸ У децембру 1991. године окончан распад Совјетског Савеза.

⁹ 7. фебруара 1992. године Мастрихтским уговором ЕЗ прераста у ЕУ.

САД. Напред наведена дешавања у поменутом раздобљу изазвала су тектонске поремећаје крајем 20. и почетком 21. века чије ћемо последице осећати дугорочно у периоду пред нама. Последице „новог светског поретка“ огледају се, пре свега, у покретању претходно „замрзнутих“ као и нових конфликта широм света тежишно на простору Балкана, Блиског Истока, Југозападне Азије и Африке; у снажној ескалацији пре свега верског али и других облика екстремизма и тероризма; у изазивању светске економске кризе и у покретању огромног таласа миграната из држава Азије и Африке угрожених ратовима и разарањима према државама Западне Европе. У периоду од краја Другог светског рата до 90-тих година 20. века током конфронтације НАТО-а, односно САД на једној страни и Варшавског уговора, односно Совјетског Савеза (сада Руске Федерације) на другој страни и примене *сукоба ниског интензитета*¹⁰, настали су на простору земаља трећег света марионетски режими, терористичке организације и побуњенички покрети којима се на изврстан начин управљало са стране. Последице наведене биполарне поделе света и стално присутног *сукоба ниског интензитета* су велики број међудржавних сукоба и покретање 15 мировних мисија под окриљем Савета безбедности (СБ) Уједињених нација (УН) ради њиховог решавања од 1945. до 1989. године. Нажалост, мали број сукоба је решен, један број је „замрзнут“, а неки од њих су још увек актуелни. Последице кратког периода „новог светског поретка“ током 90-тих година прошлог века су: бројни унутардржавни сукоби са основним циљем – промена режима, тежишно у државама Југоисточног Балкана, Блиског Истока (укључујући и Авганистан), севера Африке и другим, због чега је СБ УН покренуо мировне мисије у чак 51 држави од 1989. године, као и појава глобалног тероризма (тежишно исламског тероризма) предвођеног Ал-Каидом и Исламском државом (ИСИЛ-а). СФРЈ и њени грађани осетили су последице униполарног поретка. Под утицајем спољних и унутрашњих фактора провоцирају се унутардржавни сукоби који отпочињу 1991. године и означавају крај постојања дотадашње државе, а циљ им је био промена режима. Ратни сукоби на простору бивше СФРЈ „престају“ завршетком војне интервенције, односно агресије НАТО-а на Савезну Републику Југославију. Међутим, како време одмиче уочава се да конфликти на одређеним просторима бивше СФРЈ, односно СРЈ, нису решени већ су остављени „замрзнути“.

Распламсали исламски екстремизам и његова логична последица – тероризам, узимају данак широм света и представљају озбиљну претњу људској цивилизацији, али и Републици Србији која има значајан број грађана исламске вероисповести на југу и југозападу државе, а који могу бити мета злоупотребе заједно са својим верским осећањима. Пример из блиске прошлости, када су терористи Ослободилачке војске Косова до 1998. године од свих озбиљних актера међународне заједнице препознани као озбиљна терористичка претња у региону, да би потом већ исте године од стране западних држава предвођених САД били препознати као борци за слободу, треба да нам буде опомена за будућност, посебно због ситуације на простору Прешева, Бујановца и Медвеђе. Нажалост, и поред свих новооснованих тела унутар

¹⁰ <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/100-20> „Сукоб ниског интензитета је политичко-војна конфронтација између супротстављених држава или група испод конвенционалног рата и изнад рутинског, мирољубивог такмичења међу државама. Он често укључује продужену борбу такмичарских принципа и идеологија. Сукоб ниског интензитета је размера од субверзија до употребе оружаних снага. Води се комбиновањем различитих средстава уз употребу политичких, економских, информационих и војних инструмената. Сукоби ниског интензитета су често локализовани генерално у државама трећег света али обухватају регионалне и глобалне безбедносне импликације.“

организације УН за супротстављање тероризму,¹¹ и поред *Глобалне стратегије УН за супротстављање тероризму*¹² немамо јединствено тумачење и приступ питању шта је данас у свету терористички акт, а шта борба за људска права и слободу. Двоструки стандарди великих сила, посебно САД, отежавају глобално супротстављање тероризму и уводе свет у стање хаоса и константно присутног страха ко ће бити следећа жртва суманутих терориста који злоупотребљавају традиционално мирољубиве религије и верска осећања посебно лица нижег образовног нивоа.

Срећом по људску цивилизацију, у несрећи која је задесила народе у државама напред наведених региона, друге моћне државе и велике силе попут Кине, Руске Федерације, Индије и других схватиле су опасност од „новог светског поретка“, односно константне примене силе и моћи у међународним односима од стране САД, због чега врло брзо почетком 21. века долази до мултиполаризације на међународној политичкој сцени.

Посебно је интересантно држање и реаговање Народне Републике Кине 90-тих година прошлог века која је учила сву погубност и опасност „новог светског поретка“ по сопствену безбедност. Руководство Кине у наведеном периоду, ослањајући се на вишевековну традицију и мудрост њених учених филозофа, не реагује на прву, не одговара на провокације и на силу силом већ користи тзв. „меку моћ“¹³ у супротстављању нарастајућем хегемонизму и доминацији САД. Анализом раста бруто друштвеног производа (БДП) Кине у периоду од 1960. године до 90-тих година уочава се експоненцијално благи пораст из године у годину до 1993. године (слика 1).

Слика 1 – Раст бруто друштвеног производа (БДП) у НР Кини

¹¹ Counter-Terrorism Committee (CTC) – Одбор за супротстављање тероризму основан 2001. године након терористичког напада на САД, Counter-Terrorism Implementation Task Force (CTITF) – Наменске снаге за имплементацију супротстављања тероризму успостављене 2005. године и UN Counter Terrorism Centre (UNCCT) – Центар УН за супротстављање тероризму.

¹² <https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/un-global-counter-terrorism-strategy>, UN Global Counter-Terrorism Strategy, 2006, иновира се сваке две године, последња пета иновирана верзија је од 1. јула 2016. године.

¹³ SOFT POWER – „Мека моћ, је концепт који је развио професор Joseph Nye са Харвардског универзитета, а описује способност да се привуче и приволи на сарадњу друга страна користећи се снагама или давањем новца као средства убеђивања радије него применом принуде односно тврде моћи. Мека моћ је способност да се обликују преференције других кроз јавни позив-апел и привлачење.“

Пратећи напред наведена дешавања у свету и проценивши да Кина, као супарник тада моћног САД, може бити следећа жртва у смислу промене режима подстакнутог спољним фактором, њено руководство одлучује се да у периоду од 1993. до 1995. године убрза економски раст земље, удвостручи БДП и подигне животни стандард њених грађана. Следећа, врло озбиљна и отворена претња САД према Кини нажалост десила се већ 1999. године на територији Србије, бомбардовањем кинеске амбасаде (кинеске територије) и вероватно ће се за неких 50-так година изучавати у историји као важна прекретница у развоју савремених међународних односа између великих сила. Кина је и тада остала смирена и верна својој филозофији, али није седела скрштених руку и чекала да поново буде нападнута. Кренула је путем снажног економског развоја увидевши да је стање у економији један од главних „окидача“ за изазивање немира и сукоба унутар и међу државама у савременом свету. Тако је Кина са 870 \$ БДП у 1999. стигла до цифре од 7.920 \$ БДП у 2015. години по становнику и на тај начин изразила свој став према понашању САД на међународној сцени.

Мултиполаризација света утицаће засигурно на другачији приступ међународне заједнице, а посебно великих сила у решавању безбедносних проблема на глобалном нивоу, у појединим кризним регионима, па и на простору Југоисточног Балкана.

Жеља амбасадора САД, господина Мајкла Кирбија да се обрати полазницима на усавршавању у Школи националне одбране, што се није десило у блиској историји њеног постојања, чињеница да су српски официри добродошли на школовање у бројним ратним колеџима у САД, као и недавна изјава потпредседника Џозефа Бајдена приликом посете Србији¹⁴ и позив на сарадњу војних стручњака из Србије са колегама у САД, иде у прилог томе да је знање официра Војске Србије на цени и да САД лагано мењају свој приступ према региону и Републици Србији. Обраћање амбасадора САД у Школи националне одбране може се поделити у три кључна дела, а то су: 1) шта држава очекује у будућности од своје дипломатије (којој и сам припада) и своје војске (с обзиром да су учесници предавања били полазници ШНО), 2) допринос Републике Србије миру и безбедности у региону, и 3) допринос Србије безбедности на глобалном нивоу. Значајни сегменти из првог дела и тежишно последња два дела његовог излагања су предмет интересовања аутора чланка.

Допринос Републике Србије безбедности на регионалном нивоу

Крајем 80-тих година привидно и очигледно на нереалним основама извршен је покушај подизања животног стандарда грађана тадашње СФРЈ како би се на тај начин спречила трагедија једне државе и њених народа и народности. Убрзо потом почетком 90-тих година прошлог века сурова реалност – тешка економска ситуаци-

¹⁴ Потпредседник САД Џозеф Бајден изразио је жељу за сарадњом војних стручњака из САД са колегама из Србије у изучавању ратовања и истакао је да је државна администрација САД покренула радионицу под називом „Cancer Research Prevention – истраживање превенције претње која је штетна по велик број људи и тешко се зауставља – глобални тероризам”.

ја, нарастао екстремни национализам, етнички и верски инспирисан, уз све изражене сепаратистичке тежње локалних републичких лидера, посебно Словеније и Хрватске, доводи до убрзаног развоја концепта *сукоба ниског интензитета*, тако да појединачни терористички акти према легалним државним органима и институцијама брзо прерастају у оружану побуну, а она у отворени ратни сукоб сецесионистичких снага, против свих који нису подржавали њихов циљ, па макар припадали истом националном корпусу. Више је него очигледно да су слабости функционисања СФРЈ знали они који јој нису желели добро, како они изнутра, тако и они споља. Међународне организације су и у нашем случају исказале све своје слабости и разједињеност (пре свега због политике двоструких стандарда), а један део ондашње међународне заједнице отворено је стао на страну сепаратиста и сецесиониста под разноразним изговорима али углавном из ситносопственичких интереса, не водећи рачуна о претходној крвавој историји Балкана. Своје интересе имале су и САД на простору бивше СФРЈ. Пре свих, то је било рушење ондашњег комунистичког, боље речено реалсоцијалистичког режима, успостављање марионетских режима у новоствореним државама и на тај начин овладавање ресурсима и тржиштем и „заштита” становништва исламске вероисповести прво у Босни и Херцеговини, а потом на простору АП Косова и Метохије¹⁵, као компензација за све што су учинили тих година на Блиском Истоку. Био је то класичан пример примене *Доктрине сукоба ниског интензитета* и свог арсенала који је развила администрација САД још за мандата Џона Ф. Кенедија и Роберта С. Макнамаре 60-тих година 20. века са четвртим видом оружаних снага – научницима најамницима¹⁶. Последице изазваног и подстицаног унутар државног сукоба биле су несагледиве за народе који су током истог века пропатили у Првом и Другом светском рату, а огледале су се у огромном броју цивилних жртава, великом броју принудно расељених лица и у великим инфраструктурним разарањима.

Након 2006. године и престанка постојања последњег савеза двеју бивших република некадашње СФРЈ, Србија се окреће себи, нарастим економским, социјалним и друштвеним проблемима, изазовима, ризицима и претњама којима је изложена како споља, тако и изнутра. При свему томе савремена Србија, као одговоран чинилац међународне заједнице, бави се и изазовима, ризицима и претњама у региону и широм света и, сходно својим могућностима, даје допринос очувању и јачању мира и безбедности. Као правној наследници некадашње СФРЈ, одређене политичке структуре у новонасталим државама у региону које су још увек заробљеници прошлости и

¹⁵ Након војног ангажовања САД и коалиционих партнера на простору Блиског Истока почетком 90-тих година 20. века долази до распламсавања исламског екстремизма и тероризма на наведеном простору и шире. Марионетске државе Блиског Истока попут Саудијске Арабије и друге под притиском нарастајућег незадовољства сопственог народа утичу на САД да заштите припаднике исламске вере на простору Балкана. Чињеница да је то описао и чувени политиколог Семјуел Хантингтон у својој књизи *Сукоб цивилизација – настајање новог светског поретка* објављеној 1993. године, и да је он имао значајан утицај на америчку администрацију, иде у прилог каснијег војног ангажовања НАТО – САД на простору Босне и Херцеговине, од снабдевања и подршке Армије БиХ до одлучујућих ваздушних удара по снагама војске Републике Српске 1995. године. Због истих разлога САД 1998. године Ослободилачку војску Косова (коју су до тада сматрали терористичком организацијом) признају као легалне борце за људска права и покрећу 1999. године војну интервенцију против тадашње СРЈ.

¹⁶ Клер Т. Мичел, *Рат коме нема краја*, Београд, Војноиздавачки завод, 1975. стр. 100.

које још увек играју на карту екстремног национализма, покушале су и покушавају да Србији и њеном народу прикаче епитет главног кривца за све што се десило од распада некадашње заједничке државе. Користећи се познатом изреком генерала Џорџа Патона – *да је напад најбоља одбрана*, поједини политички представници из држава насталих на простору бивше СФРЈ и данас покушавају да се одбране пред народом који представљају, нападајући Србију због властитог неуспеха и неспособности.

У таквом односу чињеница у новембру 2015. године (16 година након војне интервенције НАТО-а на СРЈ) долази до предлога амбасадора САД, господина Мајкла Кирбија да се на крају свог мандата обрати полазницима Генералштабног и Командно-штабног усавршавања у Школи националне одбране, официрима који ће у периоду након усавршавања доћи на одговорне позиције у Министарству одбране и Војсци Србије. Интересантан је и податак да се пре тога амбасадор САД обратио и студентима Београдског универзитета, будућој интелектуалној елити која ће водити Републику Србију у времену пред нама. Не може му се оспорити да је то истовремено био веома храбар и mudar потез, у складу са актуелном *Стратегијом националне безбедности САД*.¹⁷

Говорећи о регионалној безбедности, амбасадор САД наглашава следеће – *сарађујући са својим партнерима и својим комшијама, Србија је показала изузетан напредак када су у питању разрешење спорова, постепено стабилности и јачање мира у региону, а и шире*, истичући да САД виде данас Војску Србије као оружану силу која чува мир, а не као силу која се припрема за вођење рата на простору Западног Балкана. Уско с тим у вези је и претходни део његовог обраћања полазницима на усавршавању, када је истакао да ће се пред њих као официре, лидере на новим дужностима поставити убрзо питање: *шта Србија жели од своје војске, шта ће јој бити потребно од војске у будућности, како ће се постарати да има праве алатке којима ће се супротставити претњама Србији које се стално мењају, као и изазовима у региону?*, а на које ће они морати наћи одговор. Наведена процена амбасадора САД, као и интензивне посете званичника америчке администрације протеклих месеци и подршка властима у Београду оповргавају тврдње одређених политичких представника држава у региону (посебно Хрватске и Босне и Херцеговине) да је Република Србија претња по њихову безбедност, тако да наведена пропаганда нема шансе и изгледа за успех у региону и шире, изузев за једнократну дневно политичку и предизборну употребу.

У прилог напред наведеним ставовима и високом мишљењу о Војсци Србије и њеној улози у региону иде и следећи став амбасадора САД – *да је евидентна све већа сарадња између војски у региону на политичком нивоу. Учешће у регионалним телима, каква су Америчко-јадранска повеља, позната као А5 и Савет министара одбране Југоисточне Европе, показује да је Србија спремна да преузме више лидерских улога у региону и да узме смислено учешће у организацијама које се баве колективном безбедношћу. Представници ВС и МО на тим састанцима презентују глас Србије о различитим питањима.*

¹⁷ „Ми преузимамо иницијативу да градимо односе са младим људима у свету, идентификујући будуће лидере у владама, бизнису, цивилном друштву и повезујемо их једне са другима, као и са вештинама које су им неопходне да би били успешни – поглавље, *Јачање цивилног друштва и младих лидера*”, *Стратегија националне безбедности САД*, фебруар 2015. стр. 21.

Амбасадор САД је посебно истакао чињеницу која иде у прилог регионалној сарадњи – *да удруживање са суседима омогућава Србији да, на пример, придружи снаге са другима зарад ефикаснијег одговора на природне катастрофе*. Дешавања у региону по питању временских али и других природних непогода у последњих десетак година указују да ће ангажовање капацитета Војске Србије и Сектора за ванредне ситуације МУП, заједно са сличним капацитетима у региону на задацима треће мисије, бити од изузетног значаја у погледу повратка поверења и других вредности које гарантују миран суживот на простору Југоисточног Балкана.

У даљем току свог излагања амбасадор САД је посебно нагласио допринос Републике Србије у успостављању мира и стабилности у региону од 2012. године када је он дошао на функцију са које ускоро задовољан одлази. Посебно је истакао, у контексту односа власти у Београду са властима у Приштини – *да су уз помоћ ЕУ и САД, Београд и Приштина успоставили историјски договор априла 2013. године, не кријући да је тај споразум помогао је да се отвори пут ка почетку преговора Србије за чланство у ЕУ 2014. године*. Разговори су према његовим речима били тешки, напредак понекад неуочљив али битан је дијалог две стране и чињеница да је све усмерено ка томе да се грађани осећају безбедније, што се види из његове изјаве – *када се измакнете и погледате ширу слику, видите да је много тога постигнуто, видите да се напоран рад исплати, полако али сигурно видите да су Србија и њен народ као резултат тога безбеднији*. Надаље он истиче – *поносим се тиме што могу рећи да САД блиско сарађују са Бриселом, Београдом и Приштином како би се процес преговора кретао напред. Заједно смо направили један форум где се окупљају људи који представљају различита мишљења, разговарају, размењују становишта и објашњавају једни другима своја виђења*.

Нама остаје нада да ће администрација САД и ЕУ спознати неке кључне чињенице из генезе сукоба Албанаца са Србима од „Призренске лиге“ из 1878. године; преко Првог и Другог светског рата, када се најалост већина Албанаца ставила на страну агресора; затим сукоба на сваких десетак година после у периоду постојања бивше СФРЈ, тачније током 1961, 1971, 1981. године до данас, а које ће бар код њих смањити постојеће разлике у мишљењима и перцепцији. Многи ће рећи да они све то знају и да баш зато тако и поступају, али будимо искрени: колико свако од нас зна о наведеним узроцима конфликта? Тренутно стање ствари и дијалога између две стране покушао је да објасни помоћу једног шаловитог тумачења дипломатије – *права дипломатија значи ситуацију где све стране на крају буду једнако незадовољне*. Колико је гост Школе националне одбране искусан и професионалан дипломата говори и чињеница да ниједном током свог обраћања (изузев у делу одговора на питања) није желео да помене Косово као тзв. независну државу знајући и поштујући наш став и осећања да је АП Косово и Метохија неодвојив део Републике Србије.

Амбасадор САД је своје излагање о доприносу Србије миру и безбедности у региону завршио двома кључним изјавама, прва је – *напредак који је постигнут у циљу нормализације односа са Приштином повећао је стабилност у региону и помогао Србији да постане „извозник“ безбедности*, а друга је – *ста-*

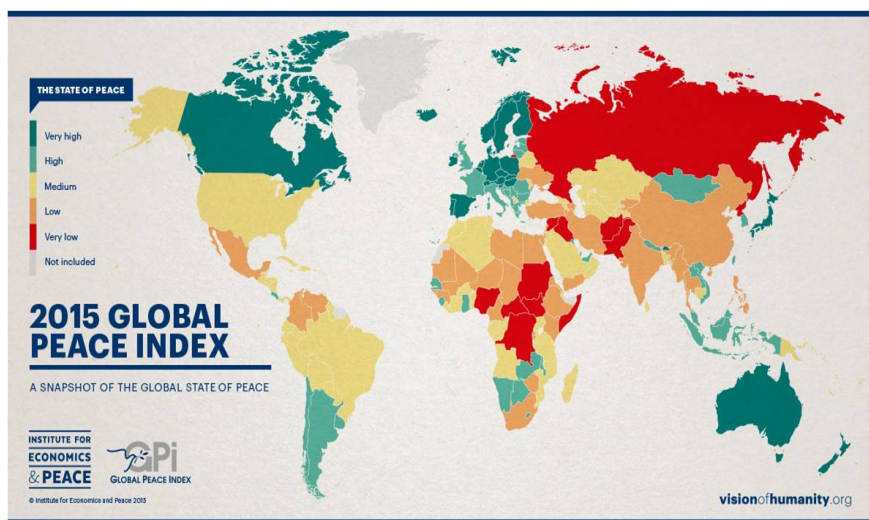

билност у региону је обезбедила добар амбијент за унутрашње реформе, које су повећале поверење код инвеститора и повећале перспективу привредног опоравка Србије. Прва изјава значајна је за Републику Србију са аспекта даљег развоја преговора са властима у Приштини јер је садашња администрација САД за разлику од оних из 90-тих година прошлог века, посвећена преговорима као једином решењу у достизању трајног мира и стабилности. Најсвежији пример који иде у прилог наведеној тврдњи је став потпредседника САД, Џозефа Бајдена приликом посете Приштини где је упозорио тамошње представнике власти да би због некооперативности могли да изгубе подршку САД. С друге стране, део изјаве да Србија може да постане „извозник“ безбедности (што она већ јесте) је у рангу „као да сте добили сагласност САД за извоз робе на њено тржиште“ и говори о нивоу међусобног поверења и далеко је од обичне флоскуле. Кључни детаљи друге изјаве су: *унутрашња стабилност Републике Србије, привлачење инвестиција и економски опоравак државе*, јер економија на једној страни може бити најзначајнији инструмент моћи државе, односно само економски јака Србија моћи ће да успешно одговори савременим изазовима, ризицима и претњама, а на другој страни може бити „покретач“ унутар државних и међудржавних немира и сукоба.

Европска унија и њене институције чини се да никад нису биле слабије од свог постанка, након цунамија миграната са територије Азије и Африке и нејединства у ставу према наведеном проблему, након одлуке већине у Уједињеном Краљевству Велике Британије и Северне Ирске да напусте Унију, након економске исцрпљености због санкција чланица уније према Руској Федерацији и растућег неслагања око решавања основних питања између изразито националних држава чланица Уније и чланица које су све више ненационалне државе. Тако књига Семјуела Хантингтона, *Сукоб цивилизација – настајање новог светског поретка* поново постаје актуелна. Екстремни национализам и верски инспирисан екстремизам и даље су део свакодневице и дневно политичке сцене на простору Југоисточног Балкана. Актуелна дешавања у региону потврђују чињеницу да нису све државе у региону на изванредан начин прошле катарзу као што је то био случај са Србијом, која је крајем 90-тих година била сатанизована и „црна рупа“ на мапи Европе. Претерана толерантност ЕУ према све израженијем екстремизму и национализму на Југоисточном Балкану може имати озбиљне последице по мир и безбедност на поменутом простору. Србија је једина држава настала након распада СФРЈ која се оградиле од појединаца који су починили конкретне злочине у име српског народа и осудила их на адекватне казне затвора, за разлику од фарсе која је направљена у Хашком суду где се судило по „командној одговорности“, а истински ратни злочинци остављени су на територијама бивших република СФРЈ, вероватно до неког следећег рата. Она је протеклих година превазишла тешку економску кризу и претећи банкрот, економски је почела да јача, постала је кључни фактор безбедности у региону, учврстила је своје традиционално пријатељство са Руском Федерацијом, постала је уважен пријатељ и значајан партнер Кине у региону Југоисточног Балкана, ојачала је своје пословне везе са Немачком и Аустријом, и са свим напред наведеним утицала је на промену става САД према њој у савременом мултиполаризованом окружењу.

Допринос Републике Србије безбедности на глобалном нивоу

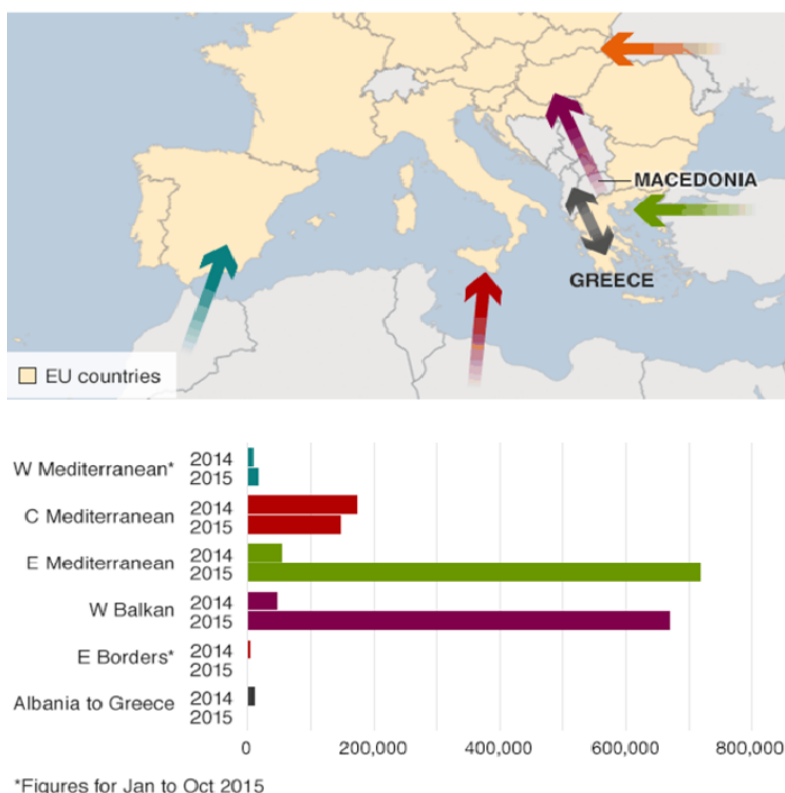
Податак из увода да је од постанка УН до 1989. године покренуто 15 мировних операција под мандатом СБ УН због решавања тежишно међудржавних сукоба, а да је од 1989. до данас покренута 51 мировна операција због решавања тежишно унутар државних сукоба је вредан пажње и због тога га још једном наглашавамо. Управо он говори какав је хаос у свету настао у периоду униполарног света и владавине само једне велике светске силе јер је највећи број сукоба и покренут у поменутом периоду. САД са најближим савезницима су у наведеном периоду били врховни ауторитет који је одређивао која држава има аутократски режим и због тога је нестабилна, а због свега наведеног угрожава њене интересе. Грађански рат на простору бивше СФРЈ (1991); војне интервенције у СР Југославији (1999), у Авганистану (2001) и Ираку (2003); разне обојене револуције у СР Југославији (2000), Грузији (2003), Украјини (2004), Киргистану (2005), као и покушаји у Белорусији и Русији; „арапско пролеће“ у државама као што су Тунис, Египат и Либија (где су промењени режими), у Сирији (где још увек бесни грађански рат), у Мароку, Либану, Јордану, Куввајту, Бахреину и Оману (где су били протести уз промену власти), као и протести у Алжиру и Ираку, су најочигледнији примери примене силе и моћи у међународним односима са крајњим циљем промене режима у држави жртви. Како је стање мира данас на наведеним просторима може се видети на слици 2.¹⁸

Слика 2 – Приказ мапе света према индексу стања мира

¹⁸ Аутори овог чланка не могу у потпуности да се сложе са приказаном мапом и остављају читаоцима прилику да размисле о могућностима (зло)употребе оваквих и сличних мапа када је у питању светски мир и безбедност. Слична је ситуација и са мапом која данас приказује нестабилне (крхке) државе у свету. Примера ради стање мира у државама попут Либије, Египта и Јемена је боље него рецимо стање мира у Руској Федерацији што озбиљно подрива кредибилитет аутора мапе и отвара питање крајњих намера и намена оваквих и сличних мапа.

Једна од најопаснијих последица изазваних унутар државних сукоба, посебно на тлу Блиског Истока, а захваљујући снажној и интензивној злоупотреби верских осећања, је глобални тероризам. Нажалост, терористи са наведеног простора али и широм света користе све благодети глобализације и изводе терористичке акције у државама западног света. Друга последица покренутих унутар државних сукоба су у ближој историји незабележене миграције становништва са простора Југозападне Азије и Северне и Суб-сахарске Африке (опет као и претходно поменуте терористичке акције) према Западној Европи.¹⁹ Забрињавајући податак за нас али и за НАТО, УНМИК и ЕУЛЕКС је да је око 80.000 тражилаца азила у ЕУ из Републике Србије, односно већина са простора АП Косова и Метохије где су наведене организације одговорне за мир и безбедност.

Слика 3 – Приказ праваца уласка илегалних миграната у ЕУ од јануара до новембра 2015. године

¹⁹ Порекло тражилаца азила у ЕУ у периоду јануар – фебруар 2015: 1) Сирија око 180.000 азиланата; 2) Авганистан око 80.000 азиланата; 3) АП Косово и Метохија (без Србије) око 65.000 азиланата; 4) Ирак око 55.000 азиланата; 5) Албанија око 50.000 азиланата; 6) Пакистан око 30.000 азиланата; 7) Еритреја око 25.000 азиланата; 8) Нигерија око 20.000 азиланата; 9) Србија (без АП КиМ) око 15.000 азиланата и Украјина око 12.000 азиланата – податак преузет са презентације и предавања др Самуела Малинса, *Џихадистички тероризам и масовне миграције* у Школи националне одбране 26.01.2016. године.

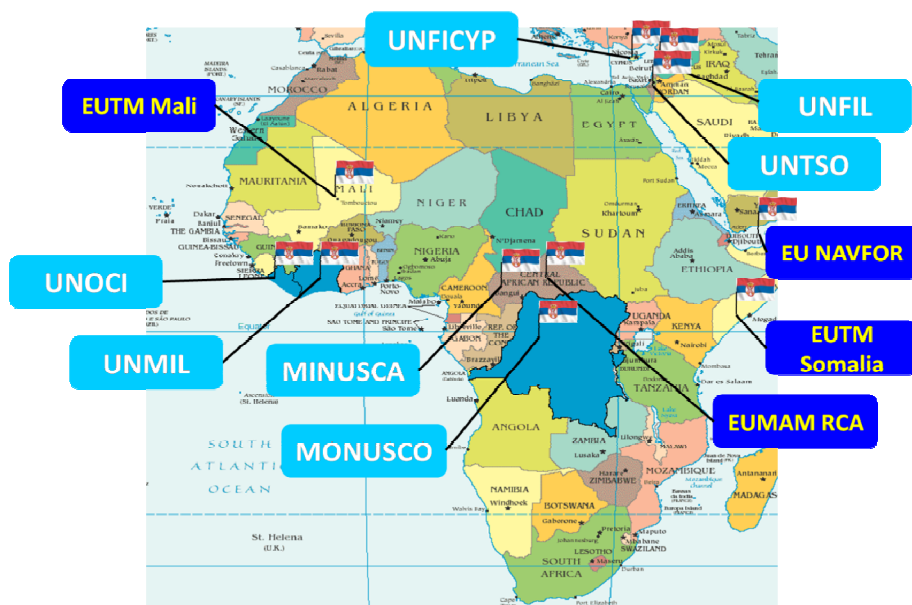
Трећа најопаснија последица „новог светског поретка“ је светска економска криза проузрокована великим трошковима које су имале САД и њени коалициони партнери, посебно током ангажовања у Авганистану и Ираку. У том контексту значајно је напоменути истраживачки пројекат *Цена рата*, Вотсоновог института за међународне студије при Универзитету Браун, где се истиче да би коначна цена ратовања у Авганистану и Ираку могла да достигне 4,4 билиона долара, што је трећина укупног БДП САД.²⁰ Такође, са аспекта изазивања светске кризе, значајан је и податак Џозефа Штиглица и Линде Билмс у њиховој књизи *Рат од три билиона долара: права цена ирачког сукоба*, где наводе да је од 2003. до 2008. године цена барела нафте скочила са 25 на више од 100\$.²¹ Добра страна економске кризе је што је приморала 2008. године председника САД Барака Обаму да иде у Кину и затражи подршку кинеског председника.

Поред наведених претњи светском миру и безбедности са аспекта ангажовања војних капацитета у мировним и мултинационалним операцијама на глобалном нивоу, значајно је напоменути феномен који можемо дефинисати као „трку за ресурсима и тржиштем у Африци“. С обзиром да разматрамо понашање администрације САД у свим догађањима, па и у наведеном, можемо рећи да је трка незванично отпочела 2007. године оснивањем нове Команде ОС САД за Африку (USAFRICOM), а симболично или не први командант поменуте команде био је генерал са четири звезде (црне пути) William E. Ward. Уско повезан феномен са претходно наведеним је „извоз безбедности“ који данас обилато користе све светске силе, земље запада, а посебно бивше колонијалне силе да се врате на простор афричких држава где су некад имале снажан утицај и интерес. „Извоз безбедности“ је данас широк термин и обухвата различите садржаје, као што су: реформа сектора безбедности, школовање и обука припадника ОС, опремање и наоружавање ОС, асистенција ОС у држави домаћину при решавању различитих врста конфликта и сукоба кроз различите врсте мировних и мултинационалних операција. Због свега наведеног опредељивање државе за учешће њених ОС у некој од актуелних мировних и мултинационалних операција ван окриља УН мора да буде резултат пажљивих процена и анализа.

Значајно место у обраћању амбасадора САД полазницима на усавршавању у Школи националне одбране заузело је питање доприноса Републике Србије и њених оружаних снага мировним операцијама под окриљем УН и ЕУ широм света (слика 4). Тако он истиче на првом месту као непобитну чињеницу да је – *Србија водећа држава у региону по доприносу у мировним операцијама. Ви сте седма земља у Европи по броју војника и полицајаца који учествују у мировним мисијама у иностранству*. Наведена изјава само је „сума сумарум“ оцена команданата контингентата претходно ангажованих снага Војске Србије и МУП-а Србије. У наведеним проценама наши војници, подофицири и официри, као и полицајци вредновани су као врхунски професионалци који су врло брзо својим радом и понашањем задобили поверење не само код колега из других јединица у саставу контингента већ и код становништва државе домаћина.

²⁰ <https://www.vreme.com>, *Vojni budžeti i ekonomska kriza – 18.08.2011.*

²¹ <https://www.vreme.com>, *Vojni budžeti i ekonomska kriza – 18.08.2011.*

Слика 4 – Приказ ангажовања Војске Србије и МУП- РС у МНОп из октобра 2015. године

Посебну тежину има и изјава амбасадора САД да – српске јединице служе у овим мисијама достојанствено и часно, а да САД и друге земље партнери поносно служе раме уз раме са српским колегама. Дипломата САД таквог нивоа као што је амбасадор Кирби нема разлога и потребе да ласка никоме, па ни припадницима Војске Србије. Зато наведени став заиста одражава један вид високог поверења и жељу за сарадњом у области мултинационалних операција, а за добробит светског мира и безбедности која је данас озбиљно угрожена.

У наставку обраћања полазницима на усавршавању Школе националне одбране амбасадор Кирби истакао је до сада пружену подршку САД Војсци Србије у достизању још виших стандарда у извршавању различитих задатака у мултинационалним (мировним) операцијама, и у прилог томе су и његове изјаве – да смо заједно уложили неколико милиона долара у развој Центра за обуку за МНОп у бази "Југ", и да - америчка војска помаже Србији да формира хоризонталну инжињерску чету, која се може брзо ангажовати као подршка МНОп широм света. Поред наведеног део излагања је посветио и достизању неопходне интероперабилности јединица ангажованих у МНОп, а у прилог томе издвајамо његову изјаву – да је у интересу Србије да настави да развија своје капацитете за већи допринос регионалној и међународној безбедности путем повећане интероперабилности са својим партнерима у УН, ЕУ и НАТО. Без сумње, наведена и друга улагања САД, као што је допринос у развоју Центра за симулације у Генералштабу Војске Србије, су веома значајна са аспекта изградње и унапређења капацитета ВС и МУП-а РС за извођење мултинационалних операција али и задатака из домена треће мисије.

Као веома важну карику у ланцу успешне војне сарадње између Републике Србије и САД он види и истиче следеће – *Национална гарда Охаја одржала је веома битан војни однос са Војском Србије, којим се као део војног међудржавног партнерства од 2006. године константно пружа подршка капацитетима Војске Србије за учешће у мисијама у иностранству*. Можда је овде прилика да послушамо једну од његових порука коју је упутио полазницима на усавршавању у ШНО – да у свом професионалном животу будете непристрасни и да искључите емоције, да будете интелектуално ригорозни, тј. да будемо посвећени сарадњи са другим савременим оружаним снагама у свету јер је то начин да не останемо изоловано острво усред мора, да размењујући искуства са другима унапређујемо сопствену праксу. Док нас пријатељи и партнери зову и траже на школовање, усавршавање, обуке, вежбе и на крају заједничке мултинационалне операције значи да вредимо, када престану да нас зову онда би требало да се забринемо.

У светлу дешавања у Паризу од 13. новембра 2015. године и терористичког напада припадника Исламске државе (ИСИЛ), амбасадор САД је нагласио значај превентивног деловања свих чинилаца система безбедности у земљи и иностранству у супротстављању тероризму, како би се у будућности спречили терористи и разни други екстремисти у њиховим намерама. Сви који су у том ланцу, укључујући и дипломате и војне званичнике, треба да обезбеде поуздане и правовремене информације²². Истакао је одговорност дипломата и војних званичника у процесу обезбеђивања реалних процена државним руководиоцима, а да понекад предрасуде, незнање и интелектуална лењост могу бити разлог неадекватног сагледавања стварности. Тероризам и надаље остаје глобална претња безбедности, а потреба за већом међународном сарадњом утицаће на Србију да бира партнере и прилагођава своју доктрину у супротстављању наведеној претњи. Континуирана успешна сарадња Србије са међународном заједницом у решавању безбедносних изазова на сопственој територији, у региону и свету допринела је, по његовим речима, томе да је она данас препозната у свету као партнер од поверења. Зато је по њему Србија спремна да преузме водећу улогу по питању очувања безбедности у региону и у томе може рачунати на подршку Сједињених Америчких Држава. Излагање амбасадора Кирбија о глобалном тероризму можемо заокружити његовом поруком који гласи – *... подстакао бих вас на то да о безбедносним претњама Србије размишљате на реалистичан начин. Верујем да ће анализе показати да су те претње заправо сви они глобални проблеми попут тероризма са којим се сви суочавамо. Биће потребна већа међународна сарадња, а ја верујем да Србија може да допринесе још више креирању међународне стабилности*.

Амбасадор САД је приликом излагања о глобалним изазовима, ризицима и претњама прокоментарисао ризике који долазе са мигрантском кризом, што потврђује и чињеница да је један од нападача у терористичком нападу у Паризу прошао, на свом путу до Европе, кроз Републику Србију. Миграције према његовом мишљењу нису ништа ново за Србију, с обзиром на њена искуства из прошлости, као и њен географски положај између Азије и Европе. Става је да се Србија веома успе-

²² „Ми ћемо повећавати наше инвестиције у кључне капацитете као што су: сајбер, космос, обавештајно обезбеђење, осматрање и извиђање – поглавље *Јачање наше одбран*”, *Национална стратегија безбедности САД*, фебруар 2015. стр. 8.

шно носи са проблемима који иду са мигрантском кризом и веома га охрабрује однос српског народа према избеглицама, као и резултат једног истраживања где је 80% испитаника против подизања ограда на границама Србије. У том контексту је и његова следећа изјава – *јакo сам охрабрен топлom добродошлицом коју је Србија пружила избеглицама и мигрантима који беже од рата и глади у својим земљама*. Због свега овога његово је мишљење да би мировне снаге Републике Србије биле добродошле на просторима одакле избеглице долазе и да би можда Србија требало да размисли о активнијем учешћу у решавању безбедносних изазова на наведеним просторима.

Република Србија није само формално правни наследник бивше СФРЈ већ баштини све оне слободољубиве и мирољубиве вредности које су посебно биле цењене у државама трећег света, односно несврстаним државама. Нажалост и данас, као и током целе друге половине 20. века државе Африке и Блиског Истока оптерећене су конфликтима, глађу, тешким заразним болестима, читави народи су на танкој граници живота и смрти, и очекују помоћ међународне заједнице.

Закључак

Униполарни свет, односно „нови светски поредак” је прошлост, мултиполарни свет, уз међусобно одвраћање великих светских сила и даље изражену примену силе и моћи у међународним односима је нажалост будућност на достигнутом степену развоја људског друштва. Однос администрације САД према другим државама, па и према Србији се мењао и прилагођавао савременим кретањима на међународној сцени. Символичан напредак у промени става САД према Србији види се у изјавама званичника америчке администрације. Од изјаве амбасадора САД у новембру 2015. године – *да се САД неће извињавати за бомбардовање током 1999. године*, до августа 2016. године када је потпредседник САД, Џозеф Бајден изјавио саучешће породицама настрадалих у НАТО бомбардовању 1999. године. Тако је Србија прошла трновит пут учећи са на властитим и искуствима других држава, прелазећи из улоге „корисника безбедности” у улогу „извозника безбедности”.

Само економски јака, правно уређена, стабилна и безбедна Србија је добра за своје грађане, као и за друге државе у региону и то исто важи за све државе у региону у односу према Србији. Највећи део међународне заједнице препознаје Србију као фактор стабилности на простору Југоисточног Балкана и препознаје њену жељу и капацитете да ради у корист даљег унапређења мира и безбедности. Војска Србије се не припрема за нове ратове у региону, већ се припрема и опрема за очување мира, као и за пружање помоћи себи и својим суседима у случају природних непогода и техничких и технолошких несрећа. Преостало је да наведено препознају и све државе у региону, посебно државе које се још увек боре са „духовима прошлости” – неофашизмом и екстремним и верски инспирисаним национализмом. У таквим ситуацијама искрена, а не само декларативна подршка ЕУ, али и других међународних организација, може допринети повратку тренутно погуљаног поверења грађана у наведене организације и њихове институције. Амбасадор САД господин Мајкл Кирби је јасно истакао став његове државе – *Србија се претворила у*

безбедносног партнера од поверења. Србија је спремна да преузме водећу улогу да обезбеди мир и стабилност у региону. Будућност безбедности Србије је у ва-шим рукама и САД су спремне да вас у том подрже. У глобализованом свету какав је он данас изазови и проблеми Србије и региона су изазови и проблеми Европе и читавог света.

Србија је својим тренутним ангажовањем у мултинационалним операцијама ради спречавања сукоба и успостављања мира, као и ради очувања и изградње мира, показала да је одговорна чланица међународне заједнице. Војска Србије и припадници МУП-а су најбољи промотери вредности које красе српски народ, а државе трећег света, које су данас махом „увозници безбедности”, препознале су то још у периоду када је бивша СФРЈ предводила несврстане земље. По питању једне од највећих претњи савременом човечанству, глобалног тероризма, који нажалост злоупотребљава једну од најзаступљенијих религија у свету, превентивним деловањем на сопственој територији, прекидањем карика терориста које прелазе преко наше државе и стручном подршком партнера у глобалној борби против наведене претње Србија може највише да учини. Србија, која је некад била изопштена из међународне заједнице и сатанизована, је такође поносна што данас раме уз раме са својим партнерима учествује у мултинационалним (мировним) операцијама и на тај начин доприноси, да становништво не мора да напушта сопствену државу и креће на крајње неизван мигрантски пут у потрази за бољим сутра.

Литература

- [1] Vojni budžeti i ekonomska kriza – 18.08.2011, <https://www.vreme.com>.
- [2] Клер Т. Мичел.: *Пат коме нема краја*, Београд, Војноиздавачки завод, 1975.
- [3] Military Operations in Low Intensity Conflict, <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/100-20>.
- [4] Обраћање америчког амбасадора Мајкла Кирбија полазницима ГШУ и КШУ у Школи националне одбране новембра 2015. године.
- [5] Презентације и предавања др Самјуела Малинса, Џихадистички тероризам и масовне миграције, у Школи националне одбране 26.01.2016. године.
- [6] *Стратегија националне безбедности САД*, фебруар 2015.
- [7] Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations?*, Foreign Affairs, Summer 1993.
- [8] UN Global Counter-Terrorism Strategy, 2006, <https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/un-global-counter-terrorism-strategy>.